

Украинци-българолюбци

ФОЛКЛОРИСТЪТ ВОЛОДИМИР ГНАТЮК

Володимир ГНАТЮК е виден организатор на украинския литературен процес от края на XIX и началото на XX век, крупен украински фолклорист, езиковед, диалектолог, литературовед, автор на трудове по история на украинската материална култура, културен и обществен деец. По думите на Иван Франко, той е „... феноменално щастлив събирач на всякакъв етнографски материал, който нашите отдавнашни събирачи вероятно никога няма да съберат“.



Володимир Михайлович Гнатюк е роден на 21 април 1871 г. в с. Велесиево, Тернополска област в украинско семейство. Баща му е селски свещеник и учител в началното училище при селската църква. Още като ученик в началното училище Володимир Гнатюк записва около 300 народни песни и сказания на народния певец и разказвач Тимка Гринишин. Средното си образование той получава в Станиславската гимназия и след това постъпва във Философския факултет на Львовския университет, който успешно завършва през 1898 г.

От 1895 до 1903 г. Володимир Гнатюк участва в шест научни етнографски експедиции в Закарпатска Украйна и Средна Словакия. В резултат на тези теренни изследвания излизат шест тома от 1897 до 1911 г. под заглавие: „Етнографічні матеріали з Угорської Русі“. Той е един от най-дейните и активни сътрудници в Научното дружество „Тарас Шевченко“ в Львов, като в по-късни години става и негов секретар. Като учен и общественик Гнатюк многократно се изказва и пише в защита на украинската култура и език. Той се бори в гимназиите на Галичина и в Львовския университет да се въведе изучаването на украински език и по този начин да се осигурят висококвалифицирани педагози за селските начални училища. Статията му „Договор за украинско-руски университети в Львов“ (1899 г.) има широк обществен отзвук и след това той продължава да се бори да има преподаване на украински език в университета на Львов.

Най-важните научни трудове на Володимир Гнатюк са: „Коломийки“ (том I, II и III; 1905-1907 г.), „Гаївки“ (1909 г.), „Колядки і щедрівки“ (том I и II; 1914 г.) и други. Той е един от редакторите на сп. „Літературно-науковий вістник“, организатор и редактор на „Українсько-руський видавничий спілки“. Систематическият, няколк десетилетен труд на фолклориста Володимир Гнатюк има за резултат събирането на десетки хиляди украински песни,

легенди, поговорки, обреди и обичаи. Ученият допринесе за извънредно голямото развитие на украинската фолклористика в началото на XX век. Той е уверен, че изучаването и популяризирането на знанията за украинския народ води до подпомагане на формирането на високо национално съзнание.

След Първата световна война през 1918 г. гр. Львов влиза в пределите на Полша и Гнатюк продължава да живее в този град. За високи научни постижения той е удостоен за член-кореспондент на Петербургската академия на науките (1902 г.), член е на чешки и австрийски научни дружества, а малко преди да почине през 1926 г. е удостоен със званието „академик“ на Академията на науките на УССР. Володимир Гнатюк почива на 6 октомври 1926 г. в гр. Львов.

В историята на българо-украинските отношения в началото на XX век литературната дейност на видния български белетрист и драматург Петко Тодоров заема видно място. Неговото сътрудничество с Олга Кобилянска, Иван Франко, Васил Стефаник, Леся Украинка, Осип Маковей и не на последно място с литературния творец и етнограф Володимир Гнатюк е значителен принос в укрепването и развитието на литературните и културни връзки между българския и украинския народ. Запознанството на Петко Тодоров с Володимир Гнатюк става през септември 1901 г., когато българският писател, събирайки материали за дисертацията си „За отношението на славяните към българската литература“, посещава за около месец гр. Львов. Тогава в бр. 222 от 3 октомври 1901 г. в лвовския в. „Діло“ е публикувана преведената на украински език идилия на Петко Тодоров „Борба“. На 13 октомври 1901 г. със съдействието на Гнатюк, Тодоров изнася в клуба на украинското просветно дружество „Руська бесіда“ – сказка за новата българска литература.

Като резултат от срещите на Петко Тодоров с Иван Франко и Володимир Гнатюк се установяват трайни връзки между представителите на българската и украинската литература. Българският писател е поканен да сътрудничи на издавания от Гнатюк „Літературно-науковий вістник“, Иван Франко му подарява известната си повест „Перехресні стежки“ („Кръстосани пътечки“), Володимир Гнатюк превежда и издава на украински език около десет от най-

добрите идилии на Петко Тодоров.

Володимир Гнатюк пише голяма статия по случай 100-годишнината от рождението на Юрий Венелин през 1902 г., популяризиращ български художествени творби в Галичина, като запознава читателите на изданията на Научно дружество „Тарас Шевченко“ с известни творци и изследователи на историята и културата на България.

Като отлично подготвен етнограф Володимир Гнатюк взема отношение и към българското народно творчество. Ще се спрем на неговата рецензия на излязлата през 1908 г. книга на полковник Георги Янков „Български народни песни от Елена Янкова“.

Елена Янкова е прочута бесарабска българска народна певица, преселена като дете със семейството си от Ямболско, България в Бесарабия. Нейният син, полковник от Българската армия, записва от майка си 333 български народни песни, които издава със свои средства в книга. Тази книга Володимир Гнатюк рецензира в „Записки Наукового товариства Т. Шевченка“, 1909 г., книжка 5. Уникалността на това издание, според рецензента, се състои в това, че песните са не само от България, но също песни и на бесарабските българци и че всички песни са на една певица – Елена Янкова. Гнатюк посочва като удачна структурата на сборника и е съгласен с предлаганата от Георги Янков класификация на песните, като исторически, лирични и обредни. Но рецензентът посочва отсъствието от сборника на добре известните на украинците песни с тематика пътуване като – „Тодорка на царска служба“, „Робиня води две дечица“, „Дамян и Дамянка“ и други. Володимир Гнатюк упреква Георги Янков, че не е „...сравнил сборника си с други български сборници“ като например с „Български народни песни“ на братя Димитър и Константин Миладинови или отпечатаните песни в „Сборник за народни умотворения“ и не е дал паралели, без които „...никой сборник с научни претенции не бива да се появява“. Тези мисли на Гнатюк са напълно естествени, тъй като етнограф той е привърженик на сравнително-историческия метод във фолклористиката.

Със своята дейност като литературен творец, етнограф и преди всичко като фолклорист Володимир Гнатюк допринася за укрепването на българо-украинските литературни и културни връзки в началото на XX век.

Никола КАРАИВАНОВ, гр. София, Р България. Специално за в-к „Роден край“

Към Деня на селскостопанските работници

В историята на Днепропетровск има замечателно име, което, думам, известно далеко не всем его жителям. Лидия Асеновна Христева (1907–1988) – профессор, доктор сельскохозяйственных наук, основательница научной школы по изучению природы действия и практического применения биологически активных гумусовых веществ, заведующая кафедрой ботаники и физиологии растений Днепропетровского государственного сельскохозяйственного института (сегодня Днепропетровский государственный аграрно-экономический университет), руководитель Проблемной лаборатории по гуминовым удобрениям, вице-президент IV Комиссии Международного общества по торфу.

БОЛГАРСКИЕ ЧЕРТЫ В ОБЛИКЕ УКРАИНЫ: ЛИДИЯ ХРИСТЕВА

Судьба и труды Лидии Христовой, ученого с мировым именем в области гуминовых удобрений, достойны того, чтобы быть вписанными в историю украинских болгар.

Болгарские корни Лидии Асеновны связаны с отцом. В 1884 году его семья, а именно мама Домна (бабушка Лидии) и четверо детей, переселилась из Болгарии в Россию, в Бессарабию. До этого они жили в окрестностях Софии, но муж Домны умер вскоре после рождения 4-го ребенка и семья осталась в тяжелом материальном положении, что стало причиной переезда. Христовы поселились в Болграде, где Асен, отец Лидии, закончил гимназию, и в 1904 году поступил в Новороссийский университет. Будучи студентом историко-филологического факультета, женился на Анне Пановой, и в 1907 году, в Болграде, родилась Лидия. После революционных событий заканчивает «болгарский период» ее биографии – она с родителями переезжает за пределы Бессарабии. Школу она закончила в Полтаве, а специальность агронома получила в 1928 г. после учебы в Харьковском сельскохозяйственном институте. Трудовая дея-

Наиболее продуктивный в научном отношении период жизни Лидии Асеновны был связан с Днепропетровском и местным сельскохозяйственным институтом. Здесь она основала проблемную лабораторию, по ее инициативе были созданы и организованы Республиканская и Всесоюзная конференции по гуминовым удобрениям, развернулась активная научная деятельность в СССР и за рубежом – Лидия Христева представляла свои достижения и коллег на международных форумах в Чехословакии, Болгарии, Германии, Ватикане, США, Финляндии, Польше, Ирландии, Австрии, Венгрии, Канаде.

«Мама очень любила «свои» гуминовые удобрения и считала, что только органика даст возможность получать высокие урожаи экологически чистых сортов различных растений», – отметила в воспоминаниях дочь Лидии Асеновны. Здесь и скажем подробнее, что такое гуминовые удобрения, которые так актуальны сегодня, когда проблема экологически чистых продуктов стала одной из жизненно важных. В результате разложения растительных и животных



коллектива созданной лаборатории, состоялась в Софии в 1966 году. Именно тогда, на Международном симпозиуме по растениеводству, блестящий доклад Л.А. Христовой принес ее научной школе мировое признание. При этом очень важно, что этот опыт был применен на практике. Лидия Асеновна много сил и энергии отдала внедрению экологически чистых органических гуминовых удобрений в сельскохозяйственное производство.

Сегодня в Днипре продолжает работу научная школа, созданная Л.А. Христовой, проводятся конференции ее памяти, проблема гуминовых удобрений исследуется дале-



Лидия Христева с учениками и коллегами созданной ею проблемной лаборатории. 1982 год

тельность Лидии Асеновны начиналась в Дагестане, потом была аспирантура в Воронеже, преподавание в Башкирском и Ворошиловградском сельскохозяйственных институтах. В этот период было положено начало разработке темы, которая станет главной в ее научной жизни. На основе этих исследований Лидия защитила кандидатскую диссертацию в 1938 году. Годы войны были проведены в эвакуации в Таджикистане, откуда исследовательница возвращается в Ворошиловград, позже переезжает в Херсонский сельскохозяйственный институт. Активная работа в области гуминовых удобрений воплотилась в докторской диссертации, успешно защищенной Лидией Христовой в год своего 40-летия в Москве, в Институте почвоведения им. В. Докучаева.

остатков и последующей их гумификации (биохимического превращения продуктов разложения органических остатков в гумус при участии микроорганизмов, воды и кислорода) образуются гуминовые кислоты. Гуматами называют водорастворимые соли природных гуминовых и фульво кислот. Действие гуматов на практике означает ускорение созревания растений и увеличение урожая, а также повышение их устойчивости к неблагоприятным условиям среды (недостаток тепла, осевания, температуры, болезни и вредители).

Коллеги Лидии Христовой отмечают, что презентация собственной научной гипотезы относительно механизмов действия гуминовых веществ, которая стала итогом многолетних научных изысканий ее и

ко за пределами Украины. При этом важно сказать, что воспоминания дочери, учеников, коллег, рисуют образ цельного, яркого и радостного человека, любящего семью, близких и людей, преданного любимому делу и стремящейся увлечь им окружающих. Ее дом всегда был открыт и наполнен теплом и гостеприимством, душевным общением и вкусными пирогами.

В среде исследователей стали крылатыми слова Лидии Асеновны, сказанные ей в одном из последних докладов, – «Обязанность ученого, чтобы Земля была чистой, а люди сытыми».

Ольга КАКОВКИНА, доцент кафедры всемирной истории Днепропетровского национального университета им. О. Гончара